

τοῦ ἡμίσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ δοῦλοι θὰ ἐστεροῦντο παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος καὶ θὰ ᾔσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν τῶν κυρίων αὐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι θὰ εὕρισκον τέρψιν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς θεάματα, ἐν οἷς ἀνθρώπινα πλάσματα κατεσπαράσσοντο ὑπὸ ἀγρίων θηρίων ἢ ἐφόνεον ἄλληλα. Ἡ ὥραία καὶ εὐγενὴς λέξις τῆς φιλανθρωπίας οὐδαμοῦ θὰ ἀνεφαίνετο, ἀδιαφορία δὲ πλήρης καὶ ἀσπλαγχνία θὰ ἐπεκράτει πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς. Νῦν δὲ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἡ δουλεία κατηργήθη, διότι πάντες ἐκηρύχθησαν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Τὰ σκληρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀπανθρωπα θεάματα ἐξέλιπον, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας διεισέδυσεν πανταχοῦ, καὶ οἱ γυμνοὶ ἐνεδύθησαν, καὶ οἱ πεινῶντες ἐχορτάσθησαν, καὶ οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἐν φυλακῇ ἔτυχον περιθάλψεως.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι αἱ χριστιανικαὶ κοινωνίαι δὲν παριστῶσι τοιαύτην φαιδρὰν εἰκόνα, μὴ λησμονῶμεν ὅμως, ὅτι τὸ κακὸν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐκλείη ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς γῆς, ἐφ' ὅσον ἐπ' αὐτῆς ζῇ ὁ ἄνθρωπος. Μεθ' ὅλας ὁμως τὰς ἐμφύτους τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἠθικὰς παρεκτροπὰς καὶ ἀνωμαλίας, τὸ Εὐαγγέλιον εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἐς αἰεὶ δύναμις ἀναγεννῶσα καὶ σώζουσα καὶ ἄτομα καὶ κοινωνίας. Αἱ σωτήρια χριστιανικὰ ἄρχαι διεισέδυσαν πανταχοῦ καὶ μετέβαλον τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ ἅπαντα καθ' ὅλον τὸν βίον. Ζῶσι χριστιανικῶς, σκέπτονται καὶ αἰσθάνονται χριστιανικῶς καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀδιαφόρως καὶ πολεμίως ἔχουσι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐν ἣ ζῶμεν ἐξεχριστιανίσθη. Τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα ζῇ πανταχοῦ καὶ ἐνεργεῖ. Διεισδύει εἰς τὴν συνείδησιν καὶ θεραπεύει τὰς πληγὰς αὐτῆς, ἐπιχέει βάλσαμον εἰς τὰς τεθλιμμένας καρδίας, χαλιναγωγεῖ τοὺς ἐν εὐτυχίᾳ, ἐνισχύει τοὺς ἀσθενεῖς, προάγει ἔτι μᾶλλον τοὺς ἀγαθοὺς, φρουρεῖ τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον, σώζει κοινωνίαν ὅλην ἀπὸ τελείας διαφθορᾶς καὶ ἀποσυνθέσεως καὶ παρέχει ζωὴν νέαν, ἀληθὴ ἠθικὴν δύναμιν εἰς ἐπιτέλεσιν παντὸς ὅ,τι μέγα καὶ ἔξοχον. Ὅτι δὲ πρὸ πάντων μετέβαλε τὴν ὄψιν τῆς κοινωνίας καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτὴν καὶ ἀνέπλασε, τοῦτο εἶνε ἡ ἀγάπη ἡ ὅλως ἄγνωστος τῇ ἀρχαιότητι ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν ἡ ἐνσαρκωθείσα ἄπειρος ἀγάπη, ὁ ἐν φάτινι γεννηθεὶς, ἐξήπλωσεν εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ἀγάπη αὕτη ἐγένετο ὁ κυριώτατος μοχλὸς παντὸς εὐγενοῦς καὶ γενναίου, ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον πάσης ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως. Ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης προέρχεται ἡ δύναμις πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν. Ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης ἀπέρρευσαν πάντα τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ κοινωφελῆ ἐκεῖνα ἰδρύματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀληθὲς κόσμημα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀναδεικνύουσι τὴν θρησκείαν ἡμῶν θρησκείαν τῆς ἀγάπης, θρησκείαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὴν ἀγάπην ταύτην καὶ φιλανθρωπίαν ὀφείλομεν νὰ ἐκδηλώσωμεν πάντες οἱ χριστιανοί, μάλιστα κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, μὴ λησμονοῦντες ὅτι πρὸ τῆς θύρας ἡμῶν κεῖνται πτωχοὶ Λάζарοι ἐπιθυμοῦντες νὰ χορτασθῶσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡμῶν. Ὅφειλομεν νὰ ἐνθυμηθῶμεν μάλιστα κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ὅτι κύριον ἡμῶν τῶν χριστιανῶν εἶνε ἡ ἀγάπη ἡ δι' ἔργων ἐκδηλουμένη, καὶ ὅτι θὰ σπεύσωμεν ἕκαστος ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἰδίων δυνάμεων νὰ χορτάσῃ τὸν πεινῶντα, νὰ ποτίσῃ τὸν διψῶντα, νὰ ἐνδύσῃ τὸν γυμνόν, νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν ἐν φυλακῇ. Καὶ τότε ἡ ἡμέρα αὕτη θ' ἀνατελῇ διὰ πάντα χριστιανὸν ἀληθοῦς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα, καὶ πένητες μετὰ πλουσίων καὶ κλαίοντες μετὰ χαιρόντων ἐν χαρᾷ θ' ἀναφωνήσωμεν· «*Ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Σωτήρ*». «*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία*».

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΜΟΣΧΑΚΗΣ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ)

ΜΕΧΡΙ τοῦ θαλάμου μου φθάνουσιν οἱ ἤχοι τῶν τραχυφώνων τυμπανίων. Οἱ παῖδες τῆς γειτονίας μου ἀνακρούουν αὐτὰ καὶ συνοδεύουν διὰ τοῦ ἀθιγγανικοῦ τούτου ὄργανου, τὸ ἀφελὲς Χριστουγεννιάτικον ᾄσμα, τὸ μονότονον, ὡς φωνὴ αἰσθμίνοντος. Καὶ τῶν ντεφιῶν δὲ οἱ ἤχοι καὶ τῶν ᾠσμάτων αἱ μονότονοι κραυγαὶ δὲν εἶναι ξένοι εἰς τὰ ὠτά μου. Ἀπὸ μικρὸ παιδάκι ἀκόμη, τοὺς ἀκούω πάντοτε τὴν ἡμέραν ταύτην. Κόκκινα ἀπὸ τὸ ψῦχος, μὲ τὰ κρυσταλλωμένα χεράκια τους, τὰ παιδιὰ τῆς γειτονίας μου, ἔρχονται τόσα χρόνια τώρα καὶ ἀνακρούουν τὸ ὄργανόν των καὶ μᾶς ψάλλουσι :

Καλὴν ἑσπέραν ἄρχοντες — ἂν εἶνε ὀρισμός σας,
Χριστοῦ τὴν θεῖαν γέννησιν — νὰ πῶ 'ς τ' ἀρχοντικὸ σας.

Ἡ δὲ μονότονος, ἡ τρεμουλιαστὴ φωνὴ των, ἀκόμη καὶ σήμερον, ὅτε τὰ χρόνια διεσκόρπισαν ὅλην ἐκείνην τὴν ἀπλοϊκὴν ποίησιν, ἥτις μᾶς περιέβαλλε, προτοῦ οἱ ξανθοὶ μας Ἰουλοὶ μεταβάλλωσι χρωματισμόν, φθάνει ὡς γνώριμος μελωδία, ἐξεγείρουσα παλαιὰ ὄνειρα, παιδικὰς ἀναμνήσεις, καὶ ἄκοντα μὲ σύρει πρὸ τοῦ παραθύρου μου ἵνα ἴδω τὸ μέγαλο τους ποικιλόχρωμο φανάρι, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἑσπέρα θὰ ἀναφθῇ καὶ ἀπὸ φιλικῆς εἰς φιλικὴν οἰκίαν μεταφερόμενον θὰ φωτίσῃ τοὺς μικροὺς ἀοιδούς, οἵτινες θὰ ἀναγγείλωσι τὸ «*Χριστὸς γεννᾶται σήμερον*».

Καλῶς ἤλθατε, μικροὶ μου τραγουδισταί, μὲ τὰ χρυσοποικίλτα ντέφια σας καὶ μὲ τὸ ὠραῖο σας ἀστέρينو φανάρι, ὁμοίωμα τοῦ οὐρανίου ἀστέρος, τοῦ φωτίσαντος τὸν δρόμον τῶν μάγων τῆς Περσίας εἰς τὴν φάτιν, ἵνα προσκυνήσωσι τὸν γεννηθέντα υἱὸν τῆς Παρθένου. Καλῶς ἤλθατε, μικροὶ μου ἀοιδοί, νὰ μοὶ ἀναζωπυρήσητε ἐσθεςμένους πόθους, νὰ

μοι ἐπαναφέρετε γλυκείας ἀναμνήσεις. Καλῶς ἤλθατε, μικρά τοῦ χειμῶνος χελιδνάκια, νὰ μοῦ ὑπενθυμήσετε ὅτι ἐρχονται τὰ χρυσὰ μας Χριστούγεννα, ἡ μεγάλη μας ἐορτή, ἡ μεταβάλλουσα τὸν ἄνδρα εἰς παιδίον, ἀρκούμενον εἰς μίαν θωπεϊάν, εἰς ἓνα τραγοῦδι, εἰς ἓνα μόνον χριστόφωμον.

Πανταχοῦ σήμερον ζωηρὰ μοῦ παρουσιάζονται αἱ εἰκόνες τῶν Χριστουγέννων, ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν παιδίων, μέχρι τοῦ γειτονικοῦ μου κλιβάνου, τοῦ περικυκλουμένου ἀπὸ τὰς θεραπαινίδας τῶν πέριξ οἰκίων. Ἀπὸ τοῦ φούργου τούτου βλέπω ἀφράτα μοσχοβολοῦντα τὰ χριστόφωμα μὲ τὰς ψαλιδισμένας ἄκρας, τοὺς κομποὺς σταυροὺς τῶν καὶ τὰ ὀλόχρυσα κάρυα, μεταφερόμενα ἐντὸς κανίστρων εἰς τοὺς οἴκους, ἐνθα τὰ ἀναμένει ἡ οἰκοδέσποινα καὶ οἱ ξανθοὶ ἄγγελοί της, οἵτινες μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς, μὲ ροδιζούσας τὰς παρειάς ἐκ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς περιεργείας, παρηκολούθουν τὸν μετασχηματισμὸν τῆς ζύμης εἰς χριστόφωμον. Ὅλοι ἡσθάνθημεν τὴν μυστηριώδη αὐτὴν χαρὰν, ἥτις κινεῖ τὰς μικράς, ὡς λεπτοκάρυον, καρδίας τῶν παιδίων, καὶ ὅλοι ἐπληρώθημεν εὐδαιμονίας, ἀπὸ τὴν θεῶν μόνον τῶν χριστοφώμων, ἡ εὐδαιμονία δὲ αὕτη ἀντηνακλᾶτο ἐπὶ τῶν προσώπων μας, ὅπως εἰς κρυσταλλίνην λίμνην ἀντανακλᾶται ἡ διαγελῶσα πέριξ φύσις καὶ τὰ πράσινα βουνὰ καὶ οἱ λευκοὶ οἰκίσκοι. Ὡς αὕτη ἡ ἀπαστράπτουσα τῶν οἰκογενειῶν χαρὰ, ὅλη αὕτη ἡ περὶ τὸν κλιβάνον κίνησις, ὅλοι αὐτοὶ τῶν ντεφιῶν οἱ ἦχοι καὶ τὰ ἄσματα τῶν παιδίων μοι ἀναγγέλλουσιν ὅτι ἦλθον μέσα εἰς τὴν καρδίᾳ τοῦ χειμῶνος, μέσα εἰς τὸ ψῦχος τοῦ Δεκεμβρίου, σὰν ἀριιλιὰτικο τριαντάφυλλο ριχμένο μέσα εἰς τοῦ χειμῶνος τὰ χιόνια, τὰ χρυσὰ, τὰ ροδοβαμμένα Χριστούγεννά μας.

✱

Ἦλθαν τὰ Χριστούγεννα! Πόσαις φοραῖς μὲ πάλλουσαν καρδίαν, μὲ προσδοκίαν βαπτισμένην εἰς ὄνειρα παιδικά, ἀγνὰ σὰν τὰ χρόνια μας ποῦ ἐπέρασαν, λευκὰ σὰν τὰ χιόνια τὰ σκεπάζοντα σήμερον τὰ βουνὰ μας, δὲν ἐπερίμενα τὰ Χριστούγεννά μου. Μακρὰν ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ διδασκαλικοῦ βλέμματος, ἔρριπτα τὸν βιβλιοφύλακά μου εἰς τὴν πρῶτην τυχοῦσαν γωνίαν, καὶ χειράφτετος ἀνεστάτουν τὸν πατρικόν μου οἶκον, καὶ ἐνέτεινον τὴν δύνσμιν τῶν φωνητικῶν μου ὀργάνων, ἵνα ἐκδηλώσω ζωηροτέραν τὴν χαρὰν, ἥτις μὲ κατεῖχε, καὶ ἀσθμαίνων, καὶ ἐρυθρὸς ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἔρριπτόμην εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μάμμης μου, καὶ ἐδεχόμην τὰ θερμότερα φιλήματα της, καὶ κεκμηκῶς κατόπιν ἀπὸ τὰ παιγνίδια, ἐκοιμώμην ἡσυχᾶ ἡσυχᾶ, μέχρις ὅτου τὰ μεσάνυκτα τὸ σήμαντρον τῆς γειτονικῆς ἐκκλησίας θὰ μὲ ἐξήγειρε καὶ θὰ μὲ ἔφερεν εἰς τὸν ναόν, ἵνα ἀκούσω τὸν ὄρθρον καὶ τοὺς μελιφθόγγους ψελλισμοὺς τοῦ φέροντος ἀκόμῃ τὸν τσουμπὲ ψάλτου, μὲ τὸ μικρὸ φεσάκι εἰς τὴν κεφαλὴν, μὲ τὴν ἐξοιδημένην ρίνα καὶ τὴν προέχουσαν γαστέρα, ἀλλὰ τόσον γλυκεῖαν, τόσον μελαγχολικὴν φωνὴν ἔχοντα ψάλτην τῆς ἐκκλησίας μας. Τὰ χρόνια μετέβαλον τὰ πάντα· ἡ λευκὴ μικρὰ ἐκκλησία μένει ἀκόμῃ εἰς τὴν θέσιν της, ἀλλὰ τὸ σήμαντρόν της δὲν ἔχει πλέον· τὴν νύκτα μήτε ὁ παχύσαρκος ψάλτης πληροὶ αὐτὴν μὲ τοὺς ψαλμούς του. Ἡ ψώρα τοῦ ξενισμοῦ κατεβρόχθισε καὶ τὰ θρησκευτικὰ μας ἀκόμῃ ἔθιμα. Ἐνθυμοῦμαι ἄλλοτε, προτοῦ ἀποδημήσω εἰς χώραν μακράν, τὴν νύκτα ταύτην τῶν Χριστουγέννων, ὅλοι ἀνέμενον τὸ σήμαντρον νὰ τοὺς ἐξεγείρῃ ἀπὸ τῆς κλίνης, προτοῦ ἀκόμῃ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς φανῶσιν αἱ ροδόχροοι ἐκείναι ταινίαι, αἱ ἀγγέλλουσαι τὴν ἔλευσιν τῆς πρωίας, προτοῦ ἀκόμῃ νὰ σβύσουν τὰ ἄστρα· τὴν ὥραν ἐκείνην, ἣν θαυμασίως ἀπεικόνισεν ὁ εὐστομος τῆς Κερκύρας ψάλτης.

Ὅπου δὲν ἄκουες φωνή, δὲν ἔβλεπες διαβάτη·
Εἶχε τὸν ὕπνο ἀποδεχτὴ καλύβι καὶ παλάτι,
Δὲν ἐπερνοῦσαν τὰ πουλιά, ποῦ σὺσκοια εἶχαν βάλει,
Σκέπη θερμὴ τὴν ἴδια τοῦ φτεροῦγα στὸ κεφάλι,

Κ' ἦταν τὸ χόρτο, τὸ κλαρί καὶ ὁ ἀνθὸς τὴν ὥρα 'κείνη,
Τοῦ μαμουδιῶ προσκέφαλο, τῆς πεταλούδας κλίνη
Τ' ἀρνὶ στὴ μάντρα πλάγιαζε, τ' ἄγριμι στὴ μονιὰ του,
Ὅλα τὰ πλάσματα, Θεέ, στὸν ἴσκιό σου ἀπὸ κάτω.

Καὶ μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἡσυχίᾳ τῆς φύσεως, εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν ὁδῶν, αἴφνης ἠκούετο τὸ σήμαντρον χαρμωσύνως ἀντηχοῦν, αἱ οἰκίαι ἐφωτίζοντο, αἱ θύραι ἠνοίγοντο ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, τὰ χαρτοφάναρα προέκυπτον καὶ αἱ οἰκογένειαι ἐν συνοδείᾳ μετέβαινον εἰς τὸν ναόν, καθ' ὅλην δὲ τὴν ὁδὸν ἠκούοντο κοῦφα βήματα καὶ ἐορτάσιμος γλυκύς τις ψιθυρὸς, ὅστις καθίστατο μυστηριώδης ὡς ἐκ τῆς προκεχωρηκυίας ὥρας, καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ διαστήματος εἰς διάστημα ριπτόντων ἀσθενὲς ἐρυθρὸν φῶς μικρῶν χαρτοφάναρων τῶν φωτιζόντων τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν λευκὴν ἐκκλησίαν, ἥτις μὲ τοὺς χαρμωσύνους ἤχους τοῦ κώδωνός της προσεκάλει τοὺς χριστιανοὺς εἰς πανηγυρισμὸν τῆς μεγάλης τοῦ χριστιανισμοῦ ἐορτῆς. Τὴν ὥραν ταύτην ἡ μετὰ βλασὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔχει κῆτι τι ποιητικὸν καὶ μυστηριώδες· ἡ ψυχὴ ἀνυψοῦται καὶ φέρεται ἐπὶ τῶν αὐλῶν πτερύγων τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, διασχίζει τὴν ὁμίχλην τῶν αἰῶνων καὶ φέρεται εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς τὴν μικρὰν πολίχνην τῆς Βηθλεέμ, ἐνθα πρασινίζει ἡ ἐλαία, κυλᾷ τὰ ἀργυρὰ του νερὰ ὁ Ἰορδάνης, καὶ βρέχει τὴν χώραν, ἣν τόσῳ γλυκὰ, τόσον ὠραῖα περιέγραψεν ὁ Νάτσων τὴν χώραν

Ὅπου ὁ ἥλιος ὁ ξανθὸς πάντοτε τὴν στολίζει,
Π' ὁ ποῖο γαλάζιος οὐρανὸς γλυκὰ τὴν σκεπάζει
Κ' ἡ τρικυμία καὶ ἡ βροχὴ ποτὲ δὲν τὴν ταράζει.
Πρὸ τὰ πουλάκια κελαιδοῦν καὶ μοῦσχα τὸ χιόνι
Τῶν γαλαζίνων τῆς βουνῶν ταῖς ἄκρας στεφανώνει.
Νομίζει κανεὶς ἀνοίξει παντοτεινὴ πῶς θάλλει,
Γιατὶ καὶ τὸν Δεκέμβριο τ' ἀνδονάκι ψάλλει,

Γιατὶ τὸ κύμα τοῦ γιालοῦ ποτὲ τοῦ δὲν παγώνει
Καὶ γιατί ἡ δάφνη πάντοτε στὸν ρύκα φουντώνει,
Καὶ τὰ ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, ποῦ σὰν διαμάντια μοιάζουν,
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα τῆς γῆς θραεῖς πῶς κουδενιάζουν,
Καὶ εἰν' ἡ νύχτες χαρωπὰς καὶ ἀρωματισμέναις
Καὶ ἡ αὐγαὶς ροδοξανθαῖς σὰν τρυφεραὶς παρθέναις.

Καὶ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἀναμετρᾷ τις τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν ἐν τῇ ὕψει τοῦ κόσμου, ἀφ' ἧς ὁ γεννηθεὶς εἰς τὴν μικρὰν τῆς Ἰουδαίας πολίχνην, εἰς τὴν φάτην τῶν ἀλόγων, ἐπαναστάτης, ἀνέτρεψε τὰς κοινωνικὰς, τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς προλήψεις, ἠνώρθωσε τὴν καταπεσοῦσαν κοινωνίαν, κατέστησε σφιγκτοτέρους τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς καὶ ἀπληθεύρωσε τὸ ὑποδεδουλωμένον πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅλοι δὲ αὗται αἱ φιλοσοφικαὶ σκέψεις, ἅς γεννᾷ ἡ νύξ καὶ ἡ τέλεις τῆς λειτουργίας, διαλύονται μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ τοὺς ἤχους τοῦ κλειδοκυμβάλου, οἵτινες μᾶς ἀναμένουσι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν οἶκόν μας.

✱

Τὰ Χριστούγεννα παταχοῦ τῆς γῆς εἶνε καθαρῶς οἰκογενειακὴ ἐορτὴ. Δὲν ἔχουν μῆτε τὸν ἐκνευριστικὸν πυρετὸν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, τοῦ ἐλκύνοντος μικροὺς καὶ μεγάλους περὶ τῆς πρασίνης τραπέζης, οὔτε τὴν ταραχώδη ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, μὲ τὰ βάμβακα ἔθιμα τῶν πυροβολισμῶν καὶ τὰς κραυγὰς τῶν μεθύσων. Εἶνε ἡρεμὸς καὶ ἱλαρὰ ἐορτὴ, ὡς ἡ μορφὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ Ροῦμπενς, καὶ θερμὴ ὡς ἡ φάτνη ἐνθα ἐγεννήθη. Δὲν ἔχει τίποτε ταραχώδους· περιορίζεται ἐντὸς τῆς οἰκίας. Τὰ τρίζοντα ἐν τῇ ἐστίᾳ ξύλα καὶ θερμαίνοντα τὴν οἰκίαν, οἱ γλυκεῖς ψιθυρισμοὶ περὶ δαφιλεστέρας τοῦ συνήθους τραπέζης, ὁ ἥσυχος ἥσυχος ῥέων ξανθὸς οἶνος, τὰ χαμόγελα, ἡ φαιδρότης, τὰ ἄσματα καὶ ἔπειτα παρὰ τὴν ἐστίαν ἡ ἀνάγνωσις, ἰδοὺ τί ἀποτελεῖ σήμερον τὴν εἰκόνα τῶν Χριστουγέννων ἐν Ἀθήναις. Ἄλλοτε ἦτο ποικιλωτέρα· τὴν νύκτα, ὅτε ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἡ οἰκογένεια, παρετίθετο ὁ ἰνδιάνος καὶ ἐκόπτετο ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου τῆς οἰκίας τὸ Χριστόφωμον. Σήμερον ὅλα ταῦτα διὰ τὰς Ἀθήνας τοῦλάχιστον σώζονται ὡς ἀνάμνησις παρῳχημένης ἐποχῆς. Διὰ τί; Διότι ἐπάθκαμεν διανοητικὴν μαλακύνειν, καὶ δὲν αἰσθανόμεθα πλέον τὴν στοργὴν πρὸς τὰς ἐθνικὰς μας παραδόσεις καὶ εἰς τὰ ἐθνικά μας ἔθιμα. Δὲν ἔχομεν πεποιθήσιν ἐπὶ τὰς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεις καὶ ζητοῦμεν ξένους. Ἀλλαχοῦ ἡ δρᾶσις τοῦ ἔθνους τελεῖται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκδηλοῦται καὶ λαμβάνει χαρακτῆρα καθαρῶς ἐθνικόν. Αὐτὸ θὰ εἴπῃ ἐθνικὸς βίος. Τὸ ζῆν τινα μὲ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, τὸ δρᾶν τινα μὲ τὰς ἰδίας δυνάμεις. Ἐδῶ ἀνεστράφησαν οἱ ὅροι· προσπαθοῦμεν νὰ φαινόμεθα ὅ,τι δὲν δυνάμεθα νὰ ἤμεθα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους γινόμεθα ὀλίγον πιθηκῆς. Ἐν εἶδος τοῦ πιθηκισμοῦ τούτου εἶνε ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἐθίμων μας, καὶ μάλιστα τῶν θρησκευτικῶν μας ἐθίμων, τῶν ποιητικῶν μας ἐθίμων. Σήμερον ἡ νυκτερινὴ λειτουργία, ἡ τελουμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν νυκτὶ γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἔπαυσε. Τί ὠφελήθημεν ἐκ τούτου; Οὐδέν. Ἀλλαχοῦ, ὅπως εἰς τὴν ὁμόθησκόν μας Ρωσίαν, ὅπου ἡ θρησκεία ἔλαβε ἐθνικὸν χαρακτῆρα, τὰ θρησκευτικὰ ταῦτα ἔθιμα καὶ οἱ τύποι διατηροῦνται μετὰ τῆς μεγαλειτέρας στοργῆς, δι' αὐτὸ δ' ἐκεῖ ἡ θρησκεία ἐγένετο ἡ μεγάλη πολιτικὴ δύναμις καὶ βαθὺ αἶσθημα.

Ἐνθυμοῦμαι μετὰ συγκινήσεως ἀκόμη πῶς ἀναμένουσι τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἐν Ρωσίᾳ· ἀπὸ τοῦ ἀνακτορικοῦ παλατιοῦ μέχρι τῆς τελευταίας καὶ ἐν τῇ γῇ κεχωσμένης καλύβης. Καὶ ἐκεῖ τὰ χριστόφωμα καὶ ἐκεῖ τὰ μικρὰ χοιριδία παρασκευάζονται διὰ τὴν νύκτα τῆς ἐορτῆς. Τὰ γλυκύσματα εὐωδιάζουν καὶ τὸ δένδρον τῶν Χριστουγέννων κοσμεῖται μὲ τὰς ἐρυθρὰς καὶ τὰς κυανὰς ταινίας, μὲ τὰ κίτρινα κηρία καὶ μὲ τὰ δῶρα, ἅτινα προσφέρει ἡ οἰκοδόσποινα εἰς πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ αἰθουσα ἐνθα τοποθετεῖται ἡ *Γιόλκα*, ὡς καλεῖται τὸ δένδρον τῶν Χριστουγέννων ἐν Ρωσίᾳ, κλειδόνεται, καὶ οἱ μικροὶ τοῦ οἴκου κρυφά, κρυφά, ἀπὸ τὰς ὁπὰς τῶν κλειθρῶν προσηλοῦσι τὸ μικρὸ γαλανὸ ματάκι των διὰ νὰ ἰδοῦν τὸ κατ'ἄρτον δῶρον δένδρον, ὅπερ τοὺς στέλλει ὁ Χριστός. Οὐδεὶς εἰσέρχεται μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν οἱ κώδωνες πληρώσουν μὲ τοὺς ἤχους των τὴν κοιμωμένην καὶ ἡρεμοῦσαν πόλιν. Ἐξω τὸ χιόνι ἀπλοῦται καὶ ἐν τοῖς ναοῖς ψάλλεται ἡ λειτουργία. Ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι μεταβαίνουν εἰς τὸν οἶκον. Ἡ αἰθουσα τῆς Γιόλκας ἀστράπτει ἀπὸ τὸ φῶς τῶν κηρίων. Τὸ μαγευτικὸν αὐτὸ δένδρον περικυκλοῦται περικυκλούται. Ἡ δεσποινὶς κάθεται πρὸ τοῦ κλειδοκρυμμένου καὶ ἀρχίζει τὸ χριστουγεννιάτικον τραγοῦδι:

Ἦλθον τὰ Χριστούγεννα — τὰ χαριτωμένα

Μὲ χρυσὰ χαρίσματα — μυριστολισμένα.

Καὶ βλέπετε ὅλους ἐκείνους τοὺς γέροντας μὲ τὰς λευκὰς γενειάδας νὰ γίνονται παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ νὰ γίνονται σοβαρώτερα ἀπὸ τοὺς γέροντας, καὶ μέσῳ τῶν γελῶτων καὶ μέσῳ τῶν ἄσμάτων ἕκαστος λαμβάνει τὸ δῶρόν του, καὶ ἐπιχύνεται μία παιδική, μία χριστιανικὴ ἀγαλλίασις εἰς ὅλον τὸν οἶκον, ἀπὸ τῆς γράϊας δεσποίνης μέχρι τοῦ τελευταίου ὑπηρετοῦ, καὶ τὰ ἄσματα ἀκολουθεῖ χορὸς καὶ εὐωχία, καὶ λησμονοῦνται αἱ βιωτικαὶ μέριμναι, καὶ φεύγουν οἱ πόνοι, καὶ ἡ χαρὰ ἀρωματίζει τὰς ὥρας ταύτας καὶ ἡ ἀγαλλίασις λαμπρύνει τὴν οἰκογένειαν, ἥτις ἀπῆλause τὴν γλυκυτέραν τῶν ἀπολαύσεων. Τὴν ἐορτὴν ταύτην τὴν ἑσπάλον ὅλοι σχεδὸν οἱ ποιηταὶ τῆς Ρωσίας, τὴν ἀπεικόνισαν ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τῆς, τὴν ἐξωγράψαν οἱ μεγάλοι τῆς καλλιτέχναι.

Ὅτε δὲ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ αἱ χρυσαὶ τοῦ ἀκτίνες, αἵτινες φαίνονται ὡς νὰ ἀπώλεσαν τὴν θερμαντικὴν των δυνάμιν, ἐπιχυθῶσιν ἐπὶ τῶν λεπτῶν λόφων, τότε τὰ ἑλκυθρα ζεύγνυνται, τὰ μετὰξίνα διάπια τίθενται ὀπισθεν τῶν ἵππων καὶ συνδέονται μετὰ τοῦ ἐλκυθρου, καὶ σπύδουν πρὸς τὰς εὐρεῖας ὁδοὺς, αἵτινες βρῖθουσι κόσμου, καὶ σχηματίζεται μία μακρά, μία ἀτελεύτητος ἄλυσος ἐλκυθρῶν, διολισθαινόντων ὡς ἀστραπὴ ἐν μέσῳ τῶν λεπτῶν συννέφων τῆς χιόνος, ἣν ἤγειρε τὸ διερχόμενον ἐλκυθρον, καὶ μέσῳ αὐτοῦ τοῦ νέφους διακρίνεις τὰς ἐρυθρὰς ἐκ τοῦ ψύχους μορφάς, μὲ τὰς ἐκ μελωτῆς πάσας κυρίας, αἵτινες κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τῶν Χριστουγέννων διαγωνίζονται μὲ τὴν ἐλκυθροδρομίαν, ἐνῶ δὲ ἀποθαυμάζει τὴν ἀστραπιαίαν ταχύτητα τοῦ διολισθαίνοντος ἐλκυθρου χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίαι ἀντηχοῦσιν. Ὅλη δὲ αὕτη ἡ ταραχὴ, ὅλα αὐτὰ τὰ χειροκροτήματα προῆλθον διότι ἀνετράπη ἐλκυθρόν τι, αἱ δεσποινίδες ἔπεσαν ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ ἐγένοντο ἐκ τῆς πτώσεως ταύτης τρυφερὰ ἀποκαλύψεις. Βλέπετε οὕτως, θαυμάζεις τὴν ἐντέλειαν τῆς κνήμης των καὶ ἄκων κρούεις εἰς θαυμασμὸν τὰς παλάμας. Οὕτω περνᾷ ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς καὶ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἡ μεγάλη τοῦ χριστιανισμοῦ ἡμέρα.

Ποσάκις παρεστάθην εἰς ἐορτὰς τοιαύτας ἐν τῇ ξένῃ. Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἄσμάτων καὶ τῶν χειροκροτήσεων καὶ τῶν ἐπευφημιῶν καὶ τῆς λαμπρότητος, ἐγὼ ἀνεμνησκόμην τὴν μικρὰν λευκὴν ἐκκλησίαν τῆς πατρίδος μου, μὲ τὸ ἡδύφογγον σήμαντρόν της, ὅπερ τὴν ἡμέραν ταύτην μὲ ἐξήγειρε τοῦ ὕπνου καὶ ὠδηγούμην ἐκεῖ ἵνα ἀκούσω τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ μεταλάβω τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐπειτα ἤρχοντο τὰ φιλήματα τῆς μητρός μου, ἡ χαρὰ τῶν ἀδελφῶν μου, αἱ θωπείαι τοῦ πατρός μου. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὅποια προῆλθον, ὅλα αὐτὰ ἔτινα ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος καὶ ὁ θάνατος· τῶρα καὶ ἡ νυκτερινὴ λειτουργία δὲν τελεῖται πλέον, ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτᾶ, καλῶς ἤλθατε, χρυσὰ μου Χριστούγεννα, νὰ μοῦ ἐπαναφέρητε ζωηρὰς τοῦλάχιστον εἰς τὴν μνήμην μου τὰς εἰκόνας τῶν παιδικῶν μου ἡμερῶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ